

**ŞANLI, Mahir (2019). *Evren, Yaratılış ve Köken Mitleri*.
İstanbul: Ötüken Neşriyat. 204 s.**

Sena BİDAV*

*“Artık elinde mitolojinin anahtarı var;
ruhun tüm kapılarını açmakta özgürsün...”*

Carl Gustav Jung

Farklı milletlere ait mitik metinleri bir arada vererek araştırmacılara/meraklılara dünya mitlerini karşılaştırmalı bir şekilde okuma fırsatı sağlayan *Evren, Yaratılış ve Köken Mitleri* adlı eser, Eylül 2019’da Mahir Şanlı’nın kaleminden okurlarla buluştu. Ötüken Neşriyat’ın mit serisinden çıkan kitap, 12x19,5 cm boyutlarındadır. Eserin dış tasarımı, bordo karton kapak üstüne alt alta dört satır olarak yazılan başlık, başlığın hemen altına konulan bir Ahura Mazda figürü ve bu figürün hemen altında yer alan yazarın isminden oluşmaktadır. Hayli sade bir şekilde tasarlanan kapakta Ahura Mazda’nın tercih edilmesi tesadüf değildir. Zerdüşt öğretide iyiliği temsil eden ve “bilginin efendisi” olarak anılan Ahura Mazda, İslâm literatüründe daha çok Hürmüz adıyla bilinmektedir. Mitik anlatılarda, kötülük tanrısı Ehrimen’le sürekli bir savaş hâlinde oluşu vurgulanmakta ve bu savaşta mutlak

zafer kazanacak olan baştanrı olarak anılmaktadır. Kitap kapağında iyilik tanrısı Ahura Mazda’ya yer verilmesi, kapak-içerik uyumunu sağlamanın yanında, mitik anlatılardaki iyi tanrılarla kötü tanrıların savaşında yazarın kimden yana olduğu hakkında da okurlara fikir vermektedir. Eserin arka yüzünde ise, mitoloji alanında dünyada önemli çalışmalar yapmış bazı yazarların mit hakkında söyledikleri yer almaktadır.

Eserin kapağını açınca okurları tamamen siyah olan ve ortasında yayınevinin logosu bulunan bir sayfa karşılamaktadır. Dördüncü sayfada kitabın basım bilgilerini, beşinci sayfada ise yazarın özgeçmişini görmekteyiz. Buradan edindiğimiz bilgiye göre Mahir Şanlı, aslında bir roman yazarıdır. 2016 yılında ilk

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, senabidav@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2012-728X

Gönderim Tarihi: 22 Eylül 2020

Kabul Tarihi: 7 Aralık 2020

romanı olan *Umut*'u yayımlamış, Kasım 2017'de ise ikinci romanı olan *Talih* ile okurlarının karşısına çıkmıştır. Bu romanlar aracılığıyla yazarın mitolojiye olan tutkusunu artmış; bu tutku "Mitoloji Dünyası" adlı platformun doğmasına ve bu sayede mitoloji meraklılarının bir araya gelmesine vesile olmuştur. Yazarın özgeçmişinden hemen sonra, yine tamamen siyah bir sayfada eserin Mert Keser'e ithaf edildiği yazmaktadır.

Eserin dokuzuncu sayfasında "İçindekiler" kısmı yer almakta olup burada göze çarpan bir hatayı dile getirmekte fayda vardır. "Ön Söz" ve "Giriş" başlıklarının sayfa numaraları, "İçindekiler" kısmında sehven yanlış yazılmıştır. Kitabın on birinci sayfasında "Ön Söz" karşımıza çıkmaktadır. Yazar ön sözde; bu kitabı mitolojiyi daha geniş kitlelerle buluşturmak için kaleme aldığını, akıcı bir dil kullanmaya çalıştığını, ait olduğu mitolojiyi ve kültürü olabildiğince iyi yansıtan metinleri seçmeye gayret gösterdiğini söylemektedir. Ayrıca bu kitapta evrenin ve insanlığın başlangıcını, toplumların, inanışların ve bazı toplumsal kuralların kökenlerini anlatan mit metinlerine yer verdiğini vurgulamakta; bu eserin bir serinin ilk kitabı olduğunu ifade etmektedir.

"Ön Söz"ün ardından okurları "Giriş" bölümü (s. 13) karşılamaktadır. Yazar, bu bölümde "mitolojinin" ve "mit" in tanımından, gelişiminden, gerçekliğinden bahsetmekte; çeşitli alıntı ve örnekler yardımıyla düşüncelerini güçlendirmektedir. Yazara göre, toplumların gelişimine paralel olarak mitoloji de gelişmiştir. Sözlü anlatım yazıya dökülmüş, yazılı metinler oyunlara dönüşerek sahnelenmiştir. Bu sayede mitlerin kaybolmasının önüne geçilmiştir. Şanlı'ya göre "mitolojiyi anlamak, ait olduğu toplumu da anlamaktır" (s. 15). Örneğin Japon mitolojisinde denizlerle ilgili birçok anlatı karşımıza çıkmaktadır. Su perileri, su altındaki saraylar... Devasa dalgalar ve su baskınlarına metinlerde sıkça rastlanmaktadır. Ada toplumunun sorunları, umutları da bu mitik metinlere konu olmuştur. Söz konusu metinler bir bütün hâlinde ele alındığında Japon halkının suyla ilişkisini ve doğal çevrenin belleklerinde bıraktığı izi anlamlandırmak kolaylaşmaktadır. Şanlı'ya göre, mitolojik hikâyeleri günümüz mantığıyla anlamaya çalışmak da boşunadır. Mitte anlatılan hikâyeler, tamamen mantığa ters gelebilir; ama bu, mitin "gerçekliğini" değiştirmeyecektir. Zira mitte işlenen olayı akılla ve bilimle ispatlamak gibi bir zorunluluk yoktur. Mitlerde önemli olan, "ana fikir"dir. Ana fikre odaklanmak, mitoloji okuyucusunun asıl görevidir.

"Sürç-ü lisan etmişsek şimdiden affola..." (s. 21) diyerek "Giriş" bölümünü noktalayan Mahir Şanlı, kitabın devamında toplam yirmi iki mitik anlatıyı ele almıştır. Çin, Fars, Fin, Hint, Japon, Maori, Maya, Mezopotamya ve Slav mitolojilerinden birer metin; İskandinav, Kelt, Kızılderili, Mısır ve Türk mitolojilerinden ikişer metin; Yunan mitolojisinden ise üç metin seçmiştir. Evrenin yaratılışı ve tanrıların kökenleri hakkındaki metinlere yoğunlaşan yazar, farklı kaynaklardan karşılaştırmalar yaparak ulaştığı metinleri kendi üslubunca yorumlamıştır. Her bir milletin mitolojisine ait tüm tanrıların birliğini daha

kapsamlı olarak anlatabilmek için, zaman zaman aynı mitik anlatının farklı versiyonlarından yararlandığı da görülmektedir. Eserin bu bölümünde, “Kalevala’da Yaratılış” (s. 49-58) başlıklı metin dışındakiler mensur olarak kaleme alınmış; ayrıca her mitik anlatıdan önce o metni en iyi şekilde yansıtan/özetleyen temsili birer çizime yer verilmiştir. Çizimler, okurun gözünde mitolojik varlıkların somut bir hâl almasını kolaylaştırmaktadır.

Eserde yer alan yirmi iki mitik anlatının tamamını burada özetlemek, bu yazının sınırlarını aşacaktır. Bu sebeple, kitapta hikâye formuna yakın bir anlatımla kurgulanan üç anlatıdan bahsetmekle yetineceğim. Bunlar Türk, Çin ve Yunan mitik anlatılarından birer parçadır. İlki, Türk mitolojisine ait olup “Her Şeyden Önce Su Vardı” (s. 23) başlığını taşımaktadır. Bu hikâyede tanrı “Bay Ülgen” ile iblis “Erlık” arasında geçen olaylar anlatılmaktadır. Ak Ana, tanrı Ülgen’e yaratıcı ilhamı verir. Bay Ülgen, Ak Ana’yı dinler ve ilk insanı yaratır. Artık tanrı Ülgen yalnız değildir. Ama yalnızlığını paylaşması için yarattığı Erlık, kendisini onunla bir tutmaya başlar. Bay Ülgen, Erlık’ın fesat olmasını hazmedemez. “Bu kadar fesat bir insan yeryüzünde barınmamalı. Sen, seni yaratana karşı nasıl kötü hislerle doluysan, tüm nesiller de sana karşı o hislerle dolsun. Beni tanrı bilsinler, seni de şeytan!” (s. 28) demekten kendini alamaz. Bu mitik hikâyeye, şeytanın ilk insan olan Hz. Âdem’e secde etmeyip Allah’ın emrine karşı gelmesi olayıyla bir benzerlik taşımaktadır. “Önce Hiçlik Vardı” (s. 79) başlıklı Çin mitik anlatısına göre, başlangıçta derin ve sonsuz bir kaos vardır. Bu kaos zamanla bir yumurta biçimini alır ve yumurtanın içinde “Pan Gu” oluşur. Pan Gu, yumurtanın içinde uzun süre uyuduktan sonra bir gün yaratma arzusuyla bu derin uykusundan uyanır. İçinde bulunduğu bu kaosu değiştirmek için hemen işe koyulur. Pan Gu’nun cüssesi iyice genişler ve en nihayetinde kaos, artık içinde büyüyen bu gövdeyi barındıramaz hâle gelerek ikiye bölünür. Bu bölünme “Yin” ve “Yang”ı meydana getirir. Yin “yeri”, Yang “göğü” oluşturur. Çin yaratılış miti olan bu hikâyeye, Çinlilerin günümüzde sahip oldukları “Kâinattaki her şey olumlu-olumsuz, iyi-kötü gibi her türlü zıtlığı temsil eden Yin-Yang ilkesine göre meydana gelmekte ve hareket etmektedir.” düşüncesinin temelini oluşturmuştur. Değineceğim son hikâyeye, “Prometheus ve İnsanlık” (s. 191) başlığını taşıyan Yunan mitik anlatısıdır. Bu mitik hikâyede Zeus’un Prometheus, Epimetheus ve Pandora ile yaşadıkları ön plandadır. Prometheus, killi topraktan insanlar yaratır ve Athena onlara ruhlarını üfler. İlk insanlar dört kollu, dört ayaklı, iki başlı ve hayli biçimsizlerdir. Zeus ilk insanların tanrılara böbürlenmesine kızar ve onları yıldırımıyla ikiye böler. Artık insanlar bir başlı, iki kollu, iki bacaklı ama yarım ruhlu birer canlıdır. Zeus, Prometheus’un insanlara sık sık yardım etmesine çok kızar ve ona ağır bir ceza verir. Zeus’un öfkesi dinmez ve bir ceza da insanlık üzerinden vermek ister. Bu maksatla önce ilk kadını yaratır. Adını “Pandora” koyar. Pandora ile Epimetheus evlenir ve Zeus onlara bir hediye verir. Hediyeyi kabul ederler, ama kutuyu açmazlar. Pandora kocasının tüm uyarılarına rağmen bir gün içindeki arzuya yenik düşer ve kutuyu açar. Kutunun içinden ölüm,

hastalık, nefret, kıskançlık, açgözlülük ve birçok kötülük çıkıp dünyaya yayılır. Bunlar insanlığın hiç bilmediği, tanımadığı şeylerdir. Kutudan en son çıkan şey ise “umut”tur. Tüm bu acılara ve kötülüklere rağmen insanları hayata tutunduran duygu olacaktır. Yani, Tanrıların Pandora’nın kutusunun içinde insanlara verdiği tek iyi şey “umut” olur.

Yirmi iki mitik anlatının tamamlanmasının ardından “Son Söz” (s. 199-202) başlığı gelmektedir. Yazar burada mitolojinin genel özelliklerinden, mitlerin “kozmoğoni, teogoni, antropogoni, eskatoloji” adıyla dört ana başlık altında toplanmasından kısaca bahsetmiştir. “Son Söz”den hemen sonra, yararlanılan eserleri gösteren “Kaynakça” (s. 203-204) başlığının geldiği görülmektedir.

Mitoloji; üzerine sayısız kitapların, tezlerin, makalelerin yazıldığı ve hâlâ çalışmaların yapıldığı girift bir alandır. Alanın hayli derin ve karmaşık olması, zaman zaman mitleri anlamakta ve yorumlamakta güçlük çekmemize sebep olabilmektedir. *Evren, Yaratılış ve Köken Mitleri*, bilhassa mitoloji okumalarına yeni başlayanlara mitolojiyi tanıttacak ve sevdirecek bir eser hüviyetinde yazılmıştır. Aynı zamanda, daha önce bu konuda başka kaynaklar okumuş mitoloji meraklıları için de farklı bir alternatif oluşturacaktır. Bu eser vesilesiyle farklı milletlere ait mitolojik hikâyeleri arka arkaya okuma fırsatını bulan okurlar; tanrıları, görevlerini, evrenin yaratılışını ana hatlarıyla tanımış olacaktır.

Bu eserin mitoloji meraklılarına yeni ufuklar açması dileğiyle.